مدیریت شهری
شماره ۳۶ پاییز ۱۳۹۳
No.36 Autumn 2014
۲۴۷-۲۶۸
زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۹/۱۰ زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۴/۳

بررسی و ارزیابی نحوه توزیع خدمات شهری از منظر عدالت فضایی؛ نمونه موردی: شهر بومهن

زینب کرکه آبادی- هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، سمنان، ایران.
معصومه تدینی- هیات علمی گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، سمنان، ایران.
حسین الماسی مفیدی*- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان، سمنان، ایران.

چکیده
علیرغم توجه به موضوع عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری درکشورهای توسعه یافته متاسفانه مطالعات معدودی در این زمینه درکشور صورت گرفته و اغلب مطالعات صورت گرفته نیز، بیشتر جنبه اقتصادی داشته‌اند. در حالیکه بی عدالتی را نمی توان فقط محدود به سنجش نابرابری های اقتصادی دانست، چراکه فضا یک بعد اساسی و بنیادی در جامعه انسانی است و عدالت اجتماعی در فضا جاری شده و هم عدالت و هم بی عدالتی در فضا نمایان می‌شود. از این رو، تجزیه و تحلیل بر هم‌کنش بین فضا و اجتماع در فهم بی عدالتی های اجتماعی و نحوه تنظیم سیاستهای برنامه ریزی برای کاهش یا حل آنها ضروری است. توزیع نا مناسب و نابرابر خدمات در شهرها به علت جاماندن توسعه شهر از رشد آن، در حال حاضر یکی از چالش های مدیریت شهری در پاسخگویی به شهروندان است. با بررسی میزان نابرابری ها در توزیع خدمات و شناسایی الگو فضایی بی عدالتی در سطح شهر می توان پی برد که کدام یک از خدمات در وضعیت نامناسب تری هستند و بی عدالتی بیشتر درکدام بخش و محله شهری تمرکز یافته است تا از این طریق مدیریت شهری با عمل آگاهانه در توزیع فضایی خدمات عمومی و منافع اجتماعی، نابرابری های فضایی راکاهش داده و کیفیت زندگی را ارتقاء و توسعه پایدار شهری را تضمین نماید. نتایج این تحقیق نشان می دهد که با تاکید قرار دادن مفهوم عدالت فضایی در توزیع خدمات شهری، در پی یافتن راهکاری برای سنجش میزان بی عدالتی فضایی است تا با شناسایی کمبودها و نابرابری ها بین محله های شهر، مدیریت شهری را در ارائه خدمات عمومی برای کاهش بی عدالتی ها کمک کند.
واژگان کلیدی: توزیع خدمات شهری، عدالت فضایی، رویکردهای عدالت فضایی، راهکارها و پیشنهادات.

Assess the spatial distribution utilities in terms of righteousness; Case Study: City Boomehen

Abstract
Despite considerable space to the question of justice in the distribution of utilities in developed countries, unfortunately, few studies have been done in this field in the country and most studies also have economic implications. While injustice cannot be limited to measuring economic inequality, as space is a fundamental dimension of human society. Hence, the analysis of the interaction between space and society in understanding social injustice and how to set planning policies to mitigate or resolve them is critical; Inadequate and inequitable distribution of services in urban areas due to the growing development of father-less, one of the challenges of urban management accountability to citizens. The study of inequalities in the distribution of services and identify spatial patterns of injustice in the city, we can know which of the services are unhappy in the situation. The results show that the concept of spatial justice in the distribution utilities to find ways to measure spatial injustice.
Key words: distribution utilities, climate justice, climate justice approaches, solutions and proposals.

* نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۳۵۲۶۶۵۲۸۳، رایانامه: matin.almasi@yahoo.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

مقدمه و بیان مساله

در نیم‌قرن اخیر شهرها بواسطه افزایش شهرنشینی که امروزه از مهم‌ترین جنبه‌های مبتلابه جهانی است، مقدمه رشد و توسعه گسترده شهری را فراهم آورده و تغییرات وسیعی نیز از مقیاس محلی تا جهانی درکاربری زمین ایجاد نموده است؛ به گونه ای که می توان گفت، جمیعت شهرها افزایش یافته است، ولی خدماتی که پاسخگوی نیازهای مختلف آنها باشد، به‌گونه ای‌کارآمد، پاسخگو شهروندان نیست. چنین وضیعتی‌که سنخیتی با رشد زیرساخت‌های شهری نداشته، نیازهای مختلف انسانی را نادیده گرفته و باعث شده، تا توسعه فیزیکی شهرها، لجام گسیخته و بدون توجه به پارامترهای انسانی - اجتماعی اتفاق افتد. این امر مدیریت شهری را نه تنها در ارائه خدمات عمومی‌با مشکل روبه رو ساخته است، بلکه در عصر جهانی شدن، مدیریت کارآمد و اثربخش را به یک مدیریت منفعل و اقتضایی مبدل ساخته است. تمرکز مراکز خدمات‌رسانی، در یک مکان خاص، ضمن ایجاد مناطق دو قطبی، و بالا و پایین در شهرها، هجوم جمیعت مصرف‌کننده به این مناطق را در پی دارد، به طوری‌که از یک سو، فشار زیست محیطی، ترافیکی، آلودگی‌ها اعم از صوتی، و هوا و از سوی دیگر، به سبب جذب‌کاربری‌های مکمل، موازی، تشدید قطبی شدن فضایی در شهرها را به دنبال دارد، به گونه ای که شهرها با محیط‌های متراکم، نامطلوب و ناسازگار با توسعه پایدار مواجه خواهند شد. غفلت از این اهداف انسانی و اجتماعی در طرح‌های توسعه شهری، شهرها را با چرخه نامطلوبی از عدم تعادل‌های اجتماعی- اقتصادی روبرو و چالش‌های بی سابقه ای چون بی عدالتی در توزیع خدمات عمومی‌و سلامت اجتماعی شهری را سبب گشته است. در این رابطه، توجه به تخصیص منابع از سوی مدیریت شهری، با توجه به میزان تاکید بر عدالت اجتماعی، رضایت جمیعت شهری را به دنبال خواهد داشت، زیرا تخصیص منابع همراه با عدالت اجتماعی، مردم شهری را در سهولت دسترسی به خدمات شهری و نیز افزایش کارایی آنها یاری می‌دهد. بنابراین برخورد صحیح مدیریت شهری با واقیعت پیچیده‌ای چون شهر و ملزومات مختلف آن، نیازمند درک جامع و مدیریت سیستمی شهر بویژه از بعد تامین امکانات و خدمات مختلف شهری، لزوم پراکنش صحیح آن و اجرای عدالت فضایی در برخورداری از امکانات و خدمات مناسب زیستی می‌باشد، چراکه برنامه ریزی فضایی همواره با عدالت فضایی رابطه تنگاتنگی دارد. البته وجود نابرابری در استاندارد زیستی بین ساکنین یک شهر پدیده جدیدی در هیچ یک از شهرهای جهان نیست، اما در کشورهای کمتر توسعه یافته به دلیل فاحشتر بودن تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی، پیدایش محلات زیر استاندارد و گسترش خوش‌نشینی، تفاوت فضایی شهرها را تشدید کرده است. عدم دسترسی مناسب به خدمات شهری نبود استانداردهای فضایی در بسیاری از شهرهای ایران دو قطبی شدن را در این فضاها به همراه داشته است، الگوی توزیع مراکز خدمات شهری باعث وجود ارزش متفاوت زمین شهری شده و به جداگزینی گروه‌های انسانی دامن زده است. بین نابرابری‌های فضایی و توزیع نا عادلانه خدمات و مشکلات زیست محیطی وکالبدی در سطح شهر همواره یک رابطه چرخشی وجود داشته که همدیگر را پشتیبانی کرده و در ادامه با رشد جمیعت و گسترش افقی و عمودی، شهر را به یک محیط غیر قابل سکونت تبدیل می‌کند. متاسفانه تا بحال، توزیع خدمات عمومی‌شهری، در بسیاری ازکشورهای در حال توسعه از جمله شهرهای مختلف ایران، بیشتر در قالب طرح‌های کاربری اراضی و معیار سرانه کاربری مطالعه شده و به قابلیت کارایی و دسترسی ساکنین از خدمات عمومی‌شهری،کمتر اهمیت داده شده است، در حالی‌که از عمده‌ترین عناصر ارتقاء دهنده‌کیفیت محیط شهری، توسعه شاخص‌های ارتباطی است و دسترسی مطلوب، یک عامل ضروری برای توفیق پایداری محیط شهری تلقی می‌شود. و هرگونه کوتاهی در این مورد ممکن است، به رفتارهای خوشنت آمیز وندالیسم‌که با انگیزه انتقام جویی از جامعه و عملکرد مسولین شهری انجام می‌شود منجر شود از این رو با توجه به اهمیت موضوع تحقیق حاضر به بررسی میزان برخورداری محلات نه‌گانه شهر بومهن و رتبه بندی این محلات از بعد جمیعت، کارایی و کیفیت دسترسی ساکنین به خدمات

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

عمومی‌شهری، با رویکرد عدالت محورانه پرداخته است. و رسالت اصلی این پژوهش در پاسخگویی به این سوالات است: آیا بین سطح جمعیت محلات و میزان برخورداری محلات از کاربری‌های خدماتی رابطه معناداری وجود دارد؟ آیا مردم محلات مختلف از نحوه و چگونگی دسترسی به خدمات مختلف شهری رضایت دارند؟

پیشینه تحقیق

تالن، در سال ۱۹۹۸ در تحقیقی در شهرهای آمریکا به بررسی **نحوه توزیع خدماتی چون پارک محله و زمین بازی‌های محله پرداخته‌اند**، مبنای کار این تحقیقات **عدالت‌فضایی**، رویکرد نیازمحور بوده و برای تحلیل نحوه توزیع خدمات شهری، از شاخص دسترسی استفاده کرده‌اند. نتایج این تحقیقات نشان داده است که باید خدمات و تسهیلات در ارتباط با مشخصه اقتصادی- اجتماعی افراد، مکانیابی و توزیع شود.

تسو و همکاران در سال ۲۰۰۵ در سنجش **شاخص یکپارچه دسترسی‌محور در ارتباط با عدالت فضایی در خدمات عمومی‌شهری** در یکی از شهرهای تایوان، سعی در ارئه شاخصی یکپارچه از عدالت فضایی داشته‌اند. آنها سه مشخصه: شعاع خدمات رسانی و شعاع تاثیر گذاری متفاوت خدمات گوناگون بر ساکنین و کیفیت متفاوت تسهیلات هم از نوع، را برای توزیع خدمات در نظرگرفته و با ترکیب این سه مشخصه، شاخص یکپارچه سنجش عدالت فضایی مطرح کرده‌اند و برای نمایش الگوی فضایی شاخص عدالت فضایی از روش خود همبستگی فضایی محلی استفاده کرده‌اند. نتایج یافته‌ها آنها بیانگر توزیع نا عادلانه خدمات عمومی‌شهری در این شهر بوده است.

لطفی و کوهساری در سال ۲۰۰۹ در تحقیق **سنجش قابلیت دسترسی به خدمات محلی در شهر تهران با در نظر گرفتن دو رویکرد برابری فرصت‌ها و عدالت نیازمبنا** به بررسی **خدمات آموزشی، تجاری و فضای سبز** در مقیاس محله پرداخته‌اند. ابتدا میزان دستیابی به بلوک‌های شهری را با روش مینیمم فاصله و روش فازی ارزیابی کرده وسپس میزان دستیابی ساکنین را با شاخص محرومیت اجتماعی- اقتصادی ساکنین بلوک‌های شهری مقایسه کرده‌اند. نتایج یافته‌های این دو، نشان از نابرابری اندک محله‌های شهر در دستیابی به خدمات بوده است. همچنین افراد با محرومیت بالا هم سطح دستیابی مناسبی به خدمات داشته‌اند.

خاکپور در سال ۱۳۸۸ در تحقیقی پیرامون **بررسی و تحلیل نابرابری در سطوح توسعه یافتگی شهر مشهد** توزیع فضایی خدمات شهری را با سطح برخورداری مناطق شهر مشهد با استفاده از مدل موریس و نرم افزار ARCGIS باهم مقایسه‌کرده‌که نتایج نشان دهنده رابطه منفی بین تعداد جمعیت و سطح برخورداری مناطق از خدمات شهری است.

داداش پور و فرامرز رستمی مقاله ای تحت عنوان **سنجش عدالت فضایی یکپارچه خدمات عمومی‌شهری بر اساس توزیع جمعیت، قابلیت دسترسی و کارایی در شهر یاسوج** ارائه کرده‌اند که نتایج یافته‌ها از بررسی ضریب جینی، بیانگر نابرابری توزیع در میزان دستیابی ساکنین به خدمات شهری و ضریب موران، بیانگر معناداری الگوی توزیع این بی عدالتی‌ها در میان بلوک‌های شهری است. به طوری که میزان سنجش عدالت فضایی محله‌های مرکزی و جنوب شرقی شهر، بالاتر از میانگین بوده‌که به نوعی، نسبت جمعیت خود برخورداری بیشتری از خدمات داشته؛ در حالیکه این نسبت در محله‌های غرب، شمالشرق و شمال غرب شهر، کمتر از میانگین بوده و بیانگر برخورداری کمتر این محلات نسبت به جمعیت آنهاست،که نشان از دوگانگی شهر در یاسوج است.

ادبیات و مبانی نظری

شهید مطهری برای عدالت سه تعریف ارائه می‌نماید:

۱- **عدالت به معنای تساوی** همه افراد در برابر قانون،

۲- عدالت به معنای اینکه اگر افراد در شرایط ناهمسانی قرار دارند قانون نباید در مورد آنها یکسان عمل کند.

۳- از آنجاکه اجتماع خود ترکیبی از افراد است و این ترکیب همانند ترکیب هیدروژن و اکسیژن محصول جدید چون آب را به وجود می‌آورد، اجتماع نیز ترکیبی از افراد است که خود دارای هویت می‌باشد و اصالت دارد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

بدین لحاظ معنای سوم عدالت ایجاد توازن اجتماعی می‌باشد. یعنی اعطاءکل ذی حق حقه، از آنجاکه عدالت بر پایه حقوق واقعی و فطری استوار است پس هم جامعه و هم فرد حق هستند و عدالت یک امر نسبی نیست (مرصوصی، ۱۳۸۲، ص ۳۹).

در ادامه به چند تعریف در این رابطه با عدالت اشاره می‌شود:

۱- «**عدالت اجتماعی**»: عدالت اجتماعی را برابری تعهدات و مسئولیت‌های مدنی در میان یک جامعه و برابری گستردگی مشکلات در میان گروه‌های مختلف تعریف کرده‌اند. عدالت اجتماعی در شهر یعنی حفظ منافع گروه‌های مختلف اجتماعی به‌طور عام و گروه‌های هدف به‌طور خاص به وسیله توزیع بهینه منابع شهری، درآمدها و هزینه‌ها (مرصوصی، ۱۳۸۳، ص ۲۲).

۲- «**عدالت توزیعی**»: عدالت توزیعی بر تخصیص منصفانه منابع در میان افراد متنوع جامعه تاکید می‌کند؛ تخصیص عادلانه منابع توزیع شده، فرایند توزیع و الگوی توزیع را در برمی‌گیرد. اصول عدالت توزیعی همچون برابری، نیاز، شایستگی رفاه، به عنوان راه‌های درک توزیع عادلانه می‌باشد (فرهودی، ۱۳۸۳، ص ۹۰).

۳- «**عدالت فضایی**»: عدالت فضایی می‌تواند توزیع برابر منابع و خدمات تعریف شودکه به مبحث برقراری تعادل بر مبنای چه‌کسی چه چیزی را چگونه به دست می‌آورد، اشاره دارد. عدالت فضایی طبق ایده‌ای که از عدالت اجتماعی گرفته شده به این معناست‌که باید با ساکنین در هرجایی که زندگی می‌کنند، به‌طور برابر رفتار شود. از نقطه نظر جغرافیایی، عدالت اجتماعی شهر مترادف با توزیع فضایی عادلانه امکانات و منابع بین مناطق مختلف شهری و دستیابی برابر شهروندان به آنهاست (حاتمی نژاد، ۱۳۸۷، ص ۷۲).

۴- «**خدمات عمومی‌شهری**»: خدمات عمومی(یا خدمات عام المنفعه) به طورکلی به عنوان فعالیتهای اقتصادی‌که منفعت عمومی‌وکلی دارند و در ابتکار عمل نهادهای عمومی‌هستند، تعریف می‌شود. بنیاد نهادن و راه‌انداختن آنها زیرنظر نهادهای عمومی‌است، اگرچه حمایت و نگهداری از خدمات عمومی‌برای سرمایه‌گذاری به بخش خصوصی و مردمی‌مستقل از نهادهای عمومی واگذار می‌شود (سعیدنیا، ۱۳۸۳، ص ۲۳).

۵- «**دسترسی**»: دسترسی را می‌توان به عنوان جدایی فضایی فعالیت هایی اقتصادی‌که منفعت عمومی‌وکلی دارند و در ابتکار عمل نهادهای عمومی‌هستند، تعریف می‌شود. بنیاد نهادن و راه‌انداختن آنها زیرنظر نهادهای عمومی‌است، اگر چه حمایت و نگهداری از خدمات عمومی‌برای سرمایه گذاری به بخش خصوصی و مردمی‌مستقل از نهادهای عمومی‌واگذار می‌شود (فلاح، ۱۳۸۵، ص ۴۵).

پیشینه مفهوم عدالت فضایی

مفهوم عدالت فضایی تا حد زیادی از حوزه جغرافیا، سرچشمه گرفته است. این استنتاج ادبیات پژوهشی در

جدول ۱. بررسی انواع عدالت و تعاریف آنها

نوع عدالت	تعریف
- عدالت به عنوان برابری	
- سهم برابر	*هر شخصی سهم برابری دریافت می‌کند
- فرصت برابر	*افراد توانایی برابر به فرصت‌های برابر دارند
- عدالت جبرانی	*سهم‌های توزیع شده برای متعادل کردن نابرابری‌های موجود
- عدالت نیاز محور	*خدمات متناسب با نیازها توزیع می‌شود.
- عدالت بازار	*دریافت منفعت در ارتباط با سطح پرداختی است
- عدالت تقاضا محور	*منفعت‌ها توزیع می‌شوند در تناسب با سطح تقاضای شهروندان

مأخذ: (Cho,2003,113).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

زمینه رویکردهای فضایی به مسایل شهری است. در اوایل دهه ۱۹۷۰ میلادی، هاروی (۱۹۷۳) پیشگام تفکر عدالت سرزمینی، تحقیق بر روی ظهور عدالت اجتماعی در فضا را پیگیری کرد. او بعداً از این موضوع عقب نشینی کرد، و بر روی این موضوع که عدالت اجتماعی، مشروط و وابسته به فرایندهای اجتماعی است (بدون در نظر گرفتن فضا)، متمرکز شد. «گردن پایری» (۱۹۸۳)، جغرافیدان آفریقای جنوبی، که بر روی موضوع عدالت سرزمینی کار می‌کرد، در انتقاد از ازدیاد تعاریف عدالت و عدالت اجتماعی، موضوع امکان ارائه مفاهیم و تعاریف در یک مفهوم واحد را مطرح کرد. او به نویسندگانی اشاره داشت که تعاریف کاملاً متفاوت از هم، برای دستیابی به عدالت را تدبیر کرده بودند، کسانی چون بکر (۱۹۷۹)، کامنکا (۱۹۸۰) و لوکاس (۱۹۸۰) به طوری که تعاریف هیچ کدام از آنها کمکی به کمتر شدن ابهام در مفهوم عدالت نمی‌کرد. پایری در ارتباط با موضوع عدالت یا بی‌عدالتی که ممکن است کجا واقع شود هشدار داد که نظریه‌سازی‌های فراوان بر روی دیدگاه عدالت به آسانی می‌تواند مورد توافق قرار گیرد. از این‌رو پایری عدالت فضایی را به عنوان راه حل توسعه تفکر مستقل عدالت که مناسب قضاوت در موضوعات فضایی است، پیشنهاد کرد.

رویکردهای نظری مختلف در حوزه عدالت در برنامه ریزی شهری

اندیشه عدالت، موضوعی است که از مدتها قبل مورد علاقه بسیاری از پژوهشگران، فیلسوفان و روانشناسان بوده است. متفکران بزرگی چون افلاطون، ارسطو و سقراط از اندیشمندان اولیه در موضوع عدالت بوده‌اند. در علوم اجتماعی، در نیم قرن گذشته تلاش هایی قابل توجه ای در درک بهتر عدالت صورت گرفته است. **از سال ۱۹۷۰ به بعد، برنامه ریزان شهری، نظریات مختلف اجتماعی و مکتب‌های گوناگون فلسفی را در مطالعات خود به کار گرفتند تا عقب ماندگی، توسعه نیافتگی، نحوه توسعه شهری در جهان سوم و وابستگی شهرهای جهان سوم به اقتصاد جهانی را به کمک نظریات اجتماعی و فلسفی و بهره گیری از مدل‌های کمی ارزیابی نمایند.** راولز در دهه ۷۰ با مطرح کردن **عدالت به مثابه انصاف** در کتابی به همین عنوان پایه‌گذار شروع جدیدی از بحث‌ها بر سر بی عدالتی‌ها و نابرابری‌های موجود در جامعه شهری شد و هم زمان **دیوید هاروی** با طرح **کتاب عدالت اجتماعی و شهر**، این نگاه عدالت را متوجه مباحث شهری و مشکلات مربوط به آن کرد. از آنجاکه سازمان فضایی شهر متأثر از کارکردهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه است، اگراین ساختار فاقد ایدئولوژی متکی بر عدالت باشند، تأثیر آن در فضا و سیمای شهر بروز و ظهور خواهد کرد. نیاز به عدالت در شهرهای دو قطبی معاصر به شدت محسوس است. در حالی که شهر مکانی است که فرصت را در اختیار مردم می‌گذارد، فرا معیار عدالت می‌تواند مساوی بودن این فرصتها و توزیع مناسب عملکردها، خدمات و دسترسی مناسب به مراکز خدمات دهی و فعالیتی، بدون تبعیض و تفاوت گذاری بین ساکنین یک شهر را تضمین کند. **الکین و مک لارن**، عدالت را درکنار آینده نگری، محیط زیست و مشارکت به عنوان یکی از چهار اصل توسعه شهر پیشنهاد می‌کنند (طبیبیان، ۱۳۸۶، ص ۷).

۱- رویکرد عدالت اجتماعی در برنامه ریزی شهری: رابرت پاتنام (۲۰۰۰) عدالت اجتماعی را برابری تعهدات و مسئولیت‌های مدنی در میان یک جامعه و برابری گستردگی مشکلات در میان گروه‌های مختلف تعریف می‌کند. در برنامه‌ریزی شهری با نگاه کالبدی و اجرایی‌تر به موضوع، عدالت اجتماعی بیشتر بر اساس توزیع فضایی مردم و منابع تعریف می‌شود. از این‌رو، عدالت فضایی می‌تواند توزیع برابر منابع و خدمات تعریف شود که به مبحث برقراری تعادل بر مبنای چه‌کسی چه چیزی را چگونه به دست می‌آورد، اشاره دارد. یا می‌تواند اجرایی شدن عدالت سرزمینی یا همان برابر شدن در دسترسی به کالا و خدمات عمومی تعریف شود. این دیدگاه به‌شدت در ارتباط با تفکر برنامه‌ریزی عادلانه است که ازابتدا در بین کرومهلز (۱۹۸۲) و بعد از آن به وسیله کرومهلز و فرستر (۱۹۹۰) گسترش پیداکرده است. تفکر عدالت اجتماعی مخصوصاً به منظور توزیع عادلانه منابع، به طور مستقیم با برنامه‌ریزی کالبدی پیوند می‌خورد (رهنما، ۸۶، ۱۳۸۷). ولی به کارگیری عدالت اجتماعی به عنوان یک راهنما در رویه و تئوری

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

برنامه‌ریزی بر اساس تلاش‌های دیوید هاروی پایه‌ریزی شد؛ زمانی که بحث عدالت توزیعی را در تحلیل روش‌های جغرافیایی به‌کارگرفت.

۲- رویکرد عدالت توزیعی در برنامه شهری: عدالت توزیعی بر تخصیص منصفانه منابع در میان افراد متنوع جامعه تاکید می‌کند؛ تخصیص عادلانه منابع توزیع شده، فرایند توزیع و الگوی توزیع را در برمی‌گیرد. کارهای ابتدایی بر روی عدالت توزیعی حدود نیم‌قرن پیش آغاز شد. در ابتدا، تحقیقات بیشتر بر فقر نسبی و توزیع درآمد در بین افراد متمرکز بودند. در ادامه بر مبادلات اقتصادی و اجتماعی و نحوه ارتباطات آنها و پیش بینی نتایجی که از این مبادلات باید حاصل شود، تاکید شد. بیشتر تئوری‌های معروف و جامعه درباره عدالت توزیعی در دهه ۱۹۶۰ مطرح شدند و فرمول‌های حاضر را برای چگونگی توزیع عادلانه و معیارهای سنجش توزیع، نسبت ورودی به خروجی آماده‌کردند. سرانجام در دهه ۱۹۷۰ این تفکر با مباحث و اصولی چون عدالت، برابری (فراهم‌کردن نتایج برابر برای همه) و نیاز (فراهم کردن نتایج بیشتر برای کسانی که نیاز بیشتری دارند) پیوند خورد. امروز مطالعه عدالت توزیعی، حیاتی و دارای اهمیت شده است. اما در کل تمایلات به سمت فرایندهای که تعیین‌کننده ی نتایج هستند (عدالت رویه‌ای) و انصاف در رفتارهای میانی فردی (عدالت تعاملی) تغییر جهت داده‌اند. با وجود این تغییر جهت، برخی از پژوهشگران، مطالعه روی عدالت توزیعی را ادامه داده‌اند. همچنین پژوهشگران بر دیگر اصول عدالت توزیعی همچون برابری، نیاز، شایستگی، رفاه، به عنوان راه‌های مفیدی در درک توزیع عادلانه، تاکید می‌کنند. (عظیمی، ۱۳۸۲، ص ۸۲).

۳- رویکرد عدالت فضایی در برنامه‌ریزی شهری: اصطلاح عدالت فضایی تا چندسال گذشته به ندرت مورد بررسی و تحقیق قرار می‌گرفت و حتی تمایلی در میان جغرافیدانان و برنامه‌ریزان برای به‌کارگیری صفت فضایی در تحقیقاتی که برای عدالت در جوامع معاصر انجام می‌دادند، وجود نداشت یا نهایتاً مجذوب مفاهیم مرتبطی چون عدالت ارضی، عدالت محیطی، ناعدالتی‌های شهرنشینی، کاهش ناعدالتی‌های منطقه‌ای می‌شد. همچنین در تحقیق‌های کلی که برای رسیدن به شهر عادل یا جامعه عادل صورت می‌گیرد، نیز از حالت فضایی عدالت غفلت می‌شود. تفکر فضایی درباره عدالت نه تنها فهم نظری در ارتباط با عدالت را توسعه داده، بلکه بینش قابل توجه جدیدی را ایجاد کرده که موجب کارآمدتر شدن دانش عملی برای دستیابی به عدایت و دموکراسی بیشتر است فضا یک بعد اساسی و بنیادی در جامعه انسانی است و عدالت اجتماعی در فضا جاری می‌شود.

۴- رویکرد عدالت محیطی در برنامه ریزی شهری: طی

جدول ۲. طبقه بندی عدالت اجتماعی در دیدگاه‌های مختلف فکری؛ ماخذ: مرصوصی، ۱۲، ۱۳۹۰

لیبرالیسم نو	گوناگونی مدیریت‌ها،نظارت بر محرومیت اجتماعی از طریق روابط میان بازار کار و رفاه	رفاه از طریق کار
لیبرالیسم و لیبرالیسم انسان‌گرا	برطرف‌کردن موانع برای افزایش سطح نمایش گروه‌های هدف	کار جنبه مهم زندگی است و همه مردم برای کار حق دارند.
سوسیالیسم، رادیکال سوسیالیسم	اعتراضات‌مردمی،تلاش‌برای آگاهی مردم و توسعه ابزار برای قدرتمندترعمل‌کردن کارهای گروهی در اجتماع	همه مردم حق دارند تحت شرایط سالم و مناسب، کار داشته باشند
اسلام*	ایجادفرصت‌مناسب‌برای‌رشد وتکامل‌همه‌افرادباجهت‌گیری به نفع طبقات آسیب‌پذیر	کار ، یک ضرورت حیاتی است و همه مردم حق دارند کار داشته باشند

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

سال‌های اخیر رشته‌های مختلف علوم اجتماعی به طرح مباحث نابرابری‌های محیطی و مسئله فقر، علاقه مند شده‌اند که غالباً به نابرابری‌های محیطی، عدالت محیطی، و تبعیض محیطی اشاره دارند. این پژوهشها وابستگی جغرافیایی، میان آلودگی مکان و اقشارکم در امد و یا اقلیت‌های قومی‌و نژادی را مورد مطالعه قرار می‌دهند. هدف مهم نهضت عدالت محیطی، قدرت بخشیدن به گروه‌های اجتماعی محروم می‌باشد تا بتوانند در جهت حل مسائل محیطی و بهداشتی خود فعالیت‌کنند و معتقدندکه هم جوامع و هم مکان‌ها دارای حیات و ماهیت فرهنگی و نیز دارای منابع قدرت هستند. این نهضت سعی دارد تا به این مفاهیم در سطحی جهانی بنگرد. تئوری عدالت محیطی سه موضوع مهم را در مطالعات خود مورد توجه قرار می‌دهد:

- **چگونگی ظرفیتهای محیطی؛**
- **انواع نابرابری ها؛**
- **مفاهیم روش شناختی در مورد درک و یافتن میزان نابرابری؛**
- کثرت مطالعات در این زمینه و مفاهیم مربوط به آن، در شهرها و نواحی کلان شهرها، در سال‌های اخیر اهمیت درک این مفاهم را برای محققان شهری به شدت مهم ساخته است.

مفهوم عدالت اجتماعی در توزیع خدمات عمومی‌شهری

اهمیت و جایگاه ارزش اجتماعی همسان با اهمیت مسأله حقیقت در معرفت انسانی است؛ همان‌گونه که اعتبار مشروعیت هر تئوری و گزاره‌شناختی به واسطه مسأله حقیقت، محک زده می‌شود؛ مشروعیت وکمال هر ساختار اجتماعی نیز مبتنی بر سازگاری و انطباق آن با اصول عدالت است. جامعه، یعنی مجموعه‌ای از انسان‌ها که با یکدیگر زندگی می‌کنند و دارای انواع ارتباطات و داد و ستدهای فرهنگی و اقتصادی و سیاسی هستند، در همه اشکال ساده و پیچیده آن دارای ساختار است. ساختار اساسی جامعه، از نهادهایی تشکیل می‌شودکه چگونگی و نحوه دستیابی افراد به منابعی‌که وسیله ارضای نیازهای‌گوناگون آنان است، به واسطه این نهادها رقم می‌خورد. اجتماع دارای منابعی است‌که وسیله تامین نیازهای افراد است. این منابع را شاید توان در سه‌گروه دسته بندی‌کرد: **قدرت، منزلت و موقعیت اجتماعی و ثروت**. از اینرو ساختار اجتماع عبارت از نهادهایی است‌که هم چگونگی دستیابی به این منابع را مشخص، و هم حقوق و وظایف افراد را تعیین می‌کند. به تعبیر دیگر، نظام حقوق و وظایف و توزیع امکانات و فرصت‌ها و مواهب به وسیله ساختار اساسی جامعه و نهادهای آن سامان می‌یابد و تعریف می‌شود؛ تفاوتی نمی‌کندکه آن جامعه بسیط یا پیچیده و دارای مناسبات گسترده باشد.

معیارهای عدالت اجتماعی در توزیع خدمات عمومی شهری

دیوید هاروی ماهیت عدالت اجتماعی برای سنجش عادلانه بودن توزیع منابع و خدمات، تحت سه معیار زیر عنوان می‌کند: **معیار نیاز به عنوان مهم‌ترین معیار، منفعت عمومی‌به عنوان دومین معیار و استحقاق به عنوان معیار سوم** .

۱. «**مفهوم نسبی نیاز**»: احتیاجات و نیازهای انسان ثابت نیستند و به موازات تحول جامعه، نیاز هم تحول می یابد. نیاز به حداقل خدمات را چه از حیث‌کمی و چه به لحاظ کیفی می‌توان تعیین کرد. این حداقل بر حسب هنجارهای اجتماعی در طول زمان تغییر می‌کند و نیز راه‌های متفاوتی برای پاسخ‌گویی به این نیازها می‌توان تصورکرد. بعد از تعیین اینکه‌کدام یک از مقولات جزیی واقعا نیاز به حساب می‌آیند، باید به طریقی ضوابط منطقی برای تشخیص حداقل آستانه هر یک از مقولات جزیی به وجود آورد.

۲. «**کمک به مصالح عمومی**»: برگرداندن مفهوم‌کمک به مصالح عمومی(منفعت عمومی) به مفاهیم جغرافیایی موجودکار نسبتاً آسانی است. در اینجا مسئله اصلی این است‌که تخصیص منابع به یک منطقه چگونه در وضع سایر مناطق تأثیر می‌گذارد. فنون چندی برای حل پاره‌ای از این مسائل در تحلیل ضریب فزایندگی بین منطقه ای، قطب رشد و اثرات خارجی تکنولوژی وجود دارد. اثرات‌گسترده می تواند مثبت یا منفی باشد.

۳. «**استحقاق و شایستگی**»: بر اساس تعریف عدالت

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

اجتماعی، عدالت اجتماعی در اینجا به معنی آن است که اگر تسهیلاتی مورد نیاز است و اگر این تسهیلات به نوعی به مصالح عمومی یاری می‌رساند آنگاه و فقط آنگاه است که ما حق داریم منابع اضافی را برای دفاع از آن صرف کنیم. استحقاق درچارچوب جغرافیایی تخصیص منابع اضافی برای جبران مشکلات اجتماعی و طبیعی خاص هر منطقه است.

گزینه‌های متنوع عدالت توزیعی

گروهی معتقدند که توزیع عادلانه، توزیع برابر منابع کمیاب است و دیدگاه‌های دیگر نیز بر این باورند که توزیع نابرابر منابع کمیاب، عادلانه‌تر است. به طور کلی عدالت در این حوزه در سه دسته قابل تمایز است:

۱- «**عدالت افقی**»: رفتار برابر با برابری ها،

۲- «**عدالت عمودی**»: رفتار نابرابر با نابرابری‌ها و

۳- «**عدالت انتقالی**»: حل مشکلات به سبب تحولات سیاسی.

یکی ازکارهای اصلی در مطالعات عدالت، تئوری عدالت جان راولز است. راولز عدالت را به عنوان یک پی آمد عدالت توزیعی می‌بیند: چه کسی باید چه مقدار و چه چیزی را به دست آورد. مولفه‌های اصلی در نگاه عدالت راولز، برای به‌کارگیری در خدمات شهری شامل موارد زیر می‌باشد:

۱. فرصت‌های برابر باید نقطه شروع باشد، انحراف‌ها باید تنها در صورتی حمایت شوند که سود آنها کمترین مزیت را داشته باشد.

۲. یک سطح حداقل معین برای هر خدمات وجود داشته باشد.

۳. قبل از اینکه نتایج توزیع شناخته شود، باید بر روی قاعده ی تخصیص، موافقت صورت گرفته باشد.

اصول ارزش گذاری توزیع فضایی برای توزیع خدمات عمومی‌شهری

در نتیجه‌گیری از بحث بالا می‌توان سه اصل زیر را به عنوان اصولی که تامین‌کننده عادلانه بودن توزیع است را نام برد.

۱. سازمان‌یابی فضایی و الگوی خدمات رسانی باید به نحوی باشد که نیازهای جمعیت را پاسخ گوید. این امر مستلزم یافتن روش عادلانه برای تعیین وسنجش نیاز است. بدین ترتیب، تفاوت میان نیازها و تخصیص واقعی خدمات، برای ارزش یابی میزان بی عدالتی شهری در نظام موجود است.

۲. این نوع سازمان یابی فضایی و الگوی تخصیص منطقه ای منابع که از طریق اثرات اشاعه یابنده، ضرایب فزاینده گی و نظیر آن، منافع بیشتری به شکل پاسخ گویی به نیازها (در وهله اول) و یا افزایش بازده اقتصادی (در وهله دوم) در مناطق دیگر فراهم آورد، نوع بهتری از سازمان یابی فضایی و تخصیص منابع است.

۳. ناموزونی سرمایه گذاری منطقه ای را زمانی می‌توان پذیرفت که هدف آن فایق آمدن بر مشکلات محیطی باشد در غیر این صورت مانعی بر سر بر آوردن نیازها و کمک به مصالح عمومی خواهد بود.

مفهوم دسترسی در سنجش و تحلیل عدالت فضایی در توزیع خدمات عمومی‌شهری

دسترسی را می‌توان به عنوان جدایی فضایی فعالیت‌های انسانی تعریف کرد. مفهوم دسترسی از جنبه‌های گوناگون گسترده است مثل دسترسی فیزیکی، روانی، اقتصادی و مالی که می تواند وابسته به ماهیت کاربری اراضی و شبکه حمل و نقل باشد. دسترسی در واقع توانایی ساکنین شهر در داشتن یک دسترسی خوب به فعالیت ها، منابع، خدمات و موارد مشابه است. دسترسی یکی از ویژگی‌های است که وابستگی زیادی به فرم فضایی شهر، شبکه دسترسی، نوع سفر و شکل سفر دارد. در دیدکلی، دسترسی بر پایه فاکتورهای عینی و ذهنی با استفاده از داده‌های کیفی و کمی سنجیده می‌شود. ارزیابی ذهنی معمولاً شامل مطالعات میدانی مثل پرسشنامه و مصاحبه از فهم گرایش ساکنین شهر و تصور فضایی آنها می‌شود مثل (رضایت ساکنین از دسترسی به خدمات). در ارزیابی عینی معمولا از شاخص کمی و بیشتر اقتصادی استفاده می‌شود، مثل (شعاع خدمات رسانی و فاصله از خدمات). برنامه ریزان باید آگاه باشند که همیشه نتیجه‌ی این دو مفهوم، یکسان نیست.(شیعه، ۱۵۹، ۱۳۸۰)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

تجربیات جهانی درباره عدالت فضایی در برنامه ریزی شهری

بحث عدالت فضایی در تسهیلات عمومی‌شهری در دو دهه اخیر رشد قابل توجه ای داشته است. محققانی چون جنز وکربی در سال ۱۹۸۲،کربی و همکاران در سال ۱۹۸۳، پینج در ۱۹۸۳، کسانی هستند که در این زمینه تحقیق کرده‌اند. اگر چه برنامه ریزان در دادن یک ارزیابی جامع از عدالت فضایی به دلیل دشوار بودن اجرای عدالت فضایی، ناتوان بوده‌اند (نظریان، ۶۷، ۱۳۸۹). توجه به جنبه‌های روش شناختی و استفاده از تکنیک‌های آنالیز فضایی و نرم افزار GIS برای تعریف، مقایسه و تفسیر و مجسم کردن شاخص دسترسی در عدالت فضایی در تحقیقات آرنتزه در ۱۹۹۴، فراست و اسپنس در سال ۱۹۹۵،گرتمن و ریستما در ۱۹۹۵، و تالن و انسلین در سال ۱۹۹۸ وارد این مبحث شد. تالن، (۱۹۹۸ ۹۹۶۱) تالن و انسلین (۱۹۹۸)، درتحقیقاتی مشابه در شهرهای آمریکا به بررسی نحوه ی توزیع خدماتی چون پارک محله و زمین بازی محله پرداخته‌اند. مبنای کار این تحقیقات در عدالت فضایی، دیدگاه نیاز محور بوده و برای تحلیل نحوه ی توزیع خدمات، از شاخص دسترسی استفاده شد هاست و نتایج نشان داده است که برای رسیدن به عدالت فضایی باید خدمات و تسهیلات در ارتباط با مشخصه اقتصادی- اجتماعی افراد، مکانیابی و توزیع شود. آنها در تحقیقاتشان از نرم افزار GIS و تکنیک فضایی LISA استفاده‌کرده‌اند و شاخص مقایسه نحوه توزیع خدمات در مناطق هم، شاخص دسترسی بوده است.

مواد و روشها

روش تحقیق پژوهش حاضر **توصیفی- تحلیلی** است که از ابزار گردآوری داده مطالعه کتابخانه‌ای و اسنادی بهره برده است. **جامعه آماری** مورد مطالعه در این تحقیق شهر بومهن می‌باشد. شهر بومهن مرکز استان تهران بوده و در شرق این استان واقع شده است. این شهر بر اساس سرشماری عمومی‌نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵، دارای جمعیتی بالغ بر ۵۳۴۵۱ نفر بوده و بر آورده می‌شودکه در سال ۱۳۹۵ با رشدی ۴.۳ درصدی به ۶۷۶۵۳ هزار نفر برسد. از نظر تقسیمات‌کالبدی، شهر به چهار ۲ و ۱۲ محله تقسیم شده است. در این تحقیق، نحوی توزیع ۱۱ نوع از خدمات عمومی‌شهری (خدمات آموزشی، ورزشی، فضای سبز، بهداشتی- درمانی و فرهنگی- مذهبی) مورد بررسی قرارگرفته است.

مدل تحلیلی تحقیق: دیدگاه این تحقیق به عدالت فضایی، تلفیقی از دیدگاه برابری فرصت‌ها و دیدگاه عدالت جبرانی یا نیاز مبنا است. از این رو، در این تحقیق بنا بر دیدگاه اول، میزان دسترسی محله‌ها و بلوک‌ها برای ساکنین و بنا در دیدگاه دوم، قیاس نحوه ی دسترسی ساکنین با نیاز آنها به خدمات عمومی، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ضمن برای رسیدن به یک توزیع عادلانه، ابتدا باید عادلانه بودن توزیع تک تک خدمات را مورد سنجش قرار داده و بعد از بررسی وضعیت محله ای وکلی شهر در مورد نحوه توزیع، نتایج همه ی خدمات را با هم ترکیب‌کرده و در مورد چگونگی روش‌های توزیع هرکدام از خدمات با توجه به وضعیت‌کلی شهرکه متأثر از توزیع همه خدمات است، به ارائه راه‌کار پرداخت.

سوال تحقیق عبارت است از: آیا توزیع خدمات شهری بر حسب توزیع جمیعت در محله‌های شهر بومهن به صورت عادلانه صورت پذیرفته است؟ آیا در محلات مختلف معیار کارایی استانداردهای توزیع، شبکه دسترسی در توزیع خدمات شهری در منطقه مورد مطالعه رعایت نشده است.؟ **فرضیات تحقیق** نیز عبارتند از: به نظر می‌رسد که توزیع خدمات شهری بر حسب توزیع جمیعت در محله‌های شهر بومهن به صورت عادلانه صورت نپذیرفته است و همچنین: به نظر می‌رسد در محلات مختلف معیارکارایی استانداردهای توزیع، شبکه دسترسی در توزیع خدمات شهری در منطقه مورد مطالعه رعایت نشده است.

معیارها و شاخص‌های تحقیق و عناصر تشکیل دهنده آن: معیارهای در نظرگرفته شده برای این تحلیل تلفیقی از معیارهایی است‌که در تحقیقات قبلی مورد بررسی قرار گرفته‌اند یا اینکه تاکنون مورد بررسی قرار نگرفته‌اند،که شامل: معیار دستیابی ساکنین به خدمات، معیار نیازمندی ساکنین به خدمات، معیار منفعت عمومی‌و معیارکارایی است. در ادامه هرکدام از این معیارها، نحوی

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

به‌کارگیری آنها در مطالعات قبلی و شاخصها و روش‌های سنجش آنها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱. «**معیار دسترسی**»: برای سنجش معیار دسترسی از چندین مدل استفاده می‌شود: مدل شعاع خدمات رسانی: به صورت یک دایره به شعاع مسافتی که یک تسهیلات می‌تواند خدمات رسانی کند تعیین می‌شود. مثلاً شعاع خدمات رسانی پارک‌های همسایگی، مدارس ابتدایی و فروشگاه‌های محله ای، ۸۰۰ متر در نظر گرفته می‌شود. در مطالعات انجام گرفته بر روی واحدهای شهری، معمولاً مرکز ثقلی در نظرگرفته می‌شود و اگر این مرکز در محدوده قرار گیرد، کل واحد به این تسهیلات دسترسی دارند. این وارده بر این مدل اولاً، شعاع دایره‌ای به مرکز تسهیلات مثل مدرسه یا یک محدوده به همان شعاع به دور پارک زده می‌شود، یک خط مستقیم هندسی در نظر گرفته می‌شود که با واقعیت و شبکه دسترسی و موانع احتمالی هم خوانی ندارد و بیانگر واقعیت فاصله نیست. برای حل این موضوع، ما در این تحقیق از روش تحلیل شبکه استفاده کرده ایم که مسافت دسترسی را بر حسب شبکه دسترسی، محاسبه می‌کند و محدوده خدمات رسانی را مشخص می‌کند.

۲. «**معیار نیازمندی ساکنین به خدمات عمومی‌شهر**»: میزان نیاز بالقوه برای تهیه خدمات، یکی از مولفه‌های تحلیل عدالت فضایی در توزیع و تدارک خدمات می‌باشد. در ارتباط با معیار نیاز، سوالی‌که وجود دارد این است‌که آیا توزیع فضایی تسهیلات و خدمات، مطابق با نیازهای جغرافیایی و انسانی برای آن تسهیلات یا خدمات هست یا نه؛ و اینکه آیا کسانی که از نظر اجتماعی ـ اقتصادی در سطح پایینی قرار دارند در نواحی محروم از نظر فضایی زندگی می‌کنند. جواب به این سوالات نه تنها به درک فضایی عدالت در درون شهرها کمک می‌کند بلکه به سیاست گذاران اجازه می‌دهد سودمندی سیاست‌های تدارک خدمات موجود را ارزیابی‌کنند. شناسایی نواحی نسبتاً برخوردار (محروم)، نتیجه ی بالقوه این آگاهی است‌که بهبود و دریافت خدمات و تسهیلات را به دنبال دارد. در این تحقیق در ارتباط با توزیع خدمات، دو نوع نیاز در نظرگرفته شده است: یکی نیازهای ویژه‌که برای دریافت یک خدمات مورد نیاز است؛ مثل گروه‌های سنی، جنسیت و که نیازشان به بعضی خدمات بیشتر است و در واقع مخاطب خاص آن خدمات هستند و دومی‌نیازهایی است‌که در ارتباط با شرایط وکیفیت زندگی افراد مورد نظر است و به نوعی نیازهای عمومی‌است‌که در ارتباط با وضعیت‌کلی خدمات توزیع شده است؛ که این خدمات بر اساس شرایط اقتصادی و اجتماعی، باید پاسخگویی نیاز ساکنین باشند. نابرابری شرایط وکیفیت زندگی افراد و متناوباً محله‌های شهری از علل بی عدالتی‌های فضایی است‌که می‌توان با توزیع متناسب با این وضعیت، به برقراری عدالت فضایی کمک‌کرد. از آنجایی‌که نیازهای ویژه و نیازهای عمومی‌به خدمات مختلف، متغیر می‌باشد، شاخص نیازها برای هرکدام از خدمات هم متفاوت خواهد بود.

۳. **معیار منفعت عمومی**: برگرداندن مفهوم‌کمک به مصالح عمومی(منفعت عمومی) به مفاهیم جغرافیایی موجودکار نسبتاً آسانی است. در اینجا مسئله اصلی این است‌که تخصیص منابع به یک منطقه چگونه در وضع سایر مناطق تاثیر می‌گذارد. فنون چندی برای حل پاره‌ای از این مسائل در تحلیل ضریب فزایندگی بین منطقه ای، قطب رشد و اثرات خارجی تکنولوژی وجود دارد. اثرات گسترده می‌تواند مثبت یا منفی باشد. منفعت عمومی‌در حقیقت معنای دیگری که همان افزایش‌کل تولید باشد را نیز دارد.که همان معنای‌کارایی و معیارهای رشد اقتصادی و تحلیل اثرات خارجی و تاثیرات جانبی است. اگر هدف دست یافتن به عدالت اجتماعی باشد، معنای منفعت عمومی‌باید نسبت به نتایج توزیعی، جنبه ثانوی داشته باشد. در واقع ما در پی یافتن تاثیرات مثبت و احیاناً منفی خدمات توزیع شده در یک منطقه یا محله بر سایر مناطق و محلات می‌باشیم و همچنین بررسی همین تاثیرات بر خود محله‌که ناشی از تاثیر دیگر محلات است. مواردی‌که می‌توان ذکرکرد شامل: جذب جمعیت یک خدمات فراتر از محدوده ی خدمات رسانی اش (شلوغی محله، ورود افراد غریبه، به زحمت افتادن اهالی منطقه برای دریافت خدمات، ورود سرمایه به منطقه). جاذبه یک یا چند خدمات‌که موجب کم رنگ شدن تاثیر دیگر خدمات در محله خود می‌شود

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

جدول ۳-۱- بررسی منفعت عمومی از جنبه های گوناگون

بررسی منفعت عمومی	جمعیت ورودی به محله	اثرات فضایی مثبت	اقتصادی	- ورود سرمایه به محله
			اجتماعی	-
			زیست محیطی	-
		اثرات فضایی منفی	اقتصادی	- به زحمت افتادن اهالی محله برای دریافت خدمات
			اجتماعی	- شلوغی محله و ورود افراد غریبه - ازهم پاشیدگی بافت محله
			زیست محیطی	- ترافیک بالا و آلودگی های صوتی و هوا - آلودگی‌های میکروبی - تولید زباله و ...
	جمعیت خروجی از محله	اثرات فضایی مثبت	اقتصادی	-
			اجتماعی	
			زیست محیطی	
		اثرات فضایی منفی	اقتصادی	-افزایش هزینه سفر و طولانی شده زمان سفر
			اجتماعی	-ازهم گسستگی محله
			زیست محیطی	

ماخذ:رضویان، ۲۳، ۱۳۸۳

(پایین آمدن اثر بخشی خدمات، از دست رفتن انسجام و یکپارچگی محله، طولانی تر شدن سفرها، و یا تاثیر یک خدمات فراتر از حوزه خدمات رسانی بر روی مناطق همجوار یاکل شهر (آلودگی محیطی، مکانیابی خدمات ناحیه ای یا شهری در محلات شهری) است.

۴. **معیار کارایی**: کارایی همچون عدالت یکی از اصول بنیادی شهرسازی در ساماندهی فضاها و فعالیت‌های شهری است. کارایی در توزیع خدمات عمومی‌شهری، مکمل عدالت فضایی است. کارایی در واقع به معنای ایجاد سازمان فضایی و عملکردی مناسب در مکان گیری فعالیت‌ها و همچنین تأمین ارتباطات لازم بین عملکردها و استفاده کنندگان، برای بالا بردن میزان کارآمدی درکارکردهای شهری است. این اصول بر اساس معیارهایی زیر تحقق می یابد:

ـ مرکزیتی پویا، انطباق پذیر و رقابتی

ـ ساختاری منسجم از روابط فضایی (مکانی) کارا، بین فعالیت ها، اشتغال، تفریح و خدمات انسانی.

ـ مدیریت کارآمد برای اجرای طرح ها.

روش‌های تحلیلی تحقیق

۱. **روش تحلیل سلسله مراتبی (AHP)**: فرایند تحلیل سلسله مراتبی روشی است که منعطف، قوی و ساده که برای تصمیم‌گیری در شرایطی که معیارهای تصمیم‌گیری متضاد، انتخاب بین گزینه‌ها را با مشکل مواجه می‌سازد و تصمیم گیری باید در یک فضای چند بعدی صورت پذیرد مورد استفاده قرار می‌گیرد. در چنین شرایطی روش‌های ارزیابی چند معیاری، با توجه به اینکه در این روش‌ها فرض بر این است که هر یک از معیارها، محور یا بعد جداگانه ای هستند، می‌توانند مورد استفاده قرار گیرد. یک روش اساسی جهت آزمون در مدل AHP، روش مقایسه ای دو تایی است. این روش از پیچیدگی مفهومی تصمیم‌گیری به طور قابل توجهی می‌کاهد زیرا تنها دو مولفه در یک زمان بررسی می‌گردندکه شامل سه گام اصلی: الف) تولید ماتریس مقایسه دو تایی؛ ب) محاسبه وزن معیارها؛ و ج) تخمین نسبت توافق می‌باشد.

۲. **تحلیل خودهمبستگی فضایی محلی**: برای آنکه از خصوصیات توزیع عادلانه خدمات شهری در هرکدام از بلوک‌های شهری پی برده شود لازم است که از روش‌های همبستگی فضایی در تحلیل‌ها استفاده شود و به دنبال آن ارتباط ساختاری فضایی احتمالی بین بلوک‌ها و الگوهای توزیعی فضایی خدمات شهری به صورت مجزا و پیوسته (جمع همه خدمات) مشخص شود. دو راه برای ارزیابی وابستگی فضایی بین میزان دسترسی به خدمات بلوک‌ها و نیاز ساکنین بلوک به آن خدمات وجود دارد. اولی ضریب همبستگی رتبه‌ای اسپیرمن است که

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

وابستگی بین نیاز و دسترسی را به طور نسبی محاسبه می‌کند. دومین روش برای کشف همبستگی بین دسترسی و نیاز بین بلوک‌ها و همچنین وابستگی فضایی بین بلوک در هر کدام از این مشخصه‌ها به صورت جداگانه خود همبستگی فضایی محلی (LISA) است.

بیان یافته‌ها و نتایج

شهر بومهن در مختصات جغرافیایی ۳۳ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۴۳ دقیقه طول شرقی در ۴۰کیلومتری کلان شهر تهران واقع شده و از شهرستان‌های تهران است (سازمان جغرافیایی ارتش، ۱۵، ۱۳۸۵). طبق آخرین تقسیمات سیاسی این شهر دارای یک دو دهستان و ۱۹ آبادی مسکونی است بر اساس قانون تقسیمات‌کشوری در سال ۱۳۷۵، با جمعیت ۱۰۹۸۳ به عنوان یکی از نقاط شهری، شهرستان تهران معرفی شد و جمعیت این شهر طی سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۸۰ به ترتیب ۲۲۸۸۴، نفر ۶۲۳۱۸ نفر ذکر شده است و متعاقب آن، کارکردهایی در بعد درون شهری و ناحیه ای به این شهر محول شده است (وزارت‌کشور، ۱۳۸۸، ص ۱۲).

خدمات آموزشی

برای‌کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات کودکستان ۱۶ درصد و ۱۱ درصد جمعیت نسبتا برخوردار و ۷۳ درصد جمعیت شهر از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۵۶ درصدکه تنها نصف جمعیت‌کنونی شهر بومهن را پاسخ‌گو می‌باشد. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیا بی به بلوک شهری ۱۲.۳، حداقل این مقدار ۴.۰ و حداکثر آن ۶۲.۵ است و همچنین مقدار دستیابی ۵۸درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۱۶.۵ بوده است‌که نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری بومهن در معیار دستیابی به خدمات شهری است.

شاخص جینی و ماران در ارتباط با خدمات‌کودکستان در جدول ۳ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات‌کودکستان نزدیک به صفر است‌که الگوی توزیع تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۶۵۴ است‌که نشان دهنده توزیع بسیار نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر می‌باشد.

میزان عدالت فضایی در توزیع خدمات‌کودکستان در میان بلوکهای شهری در واقع میانگین برابر با (۰.۵۶) و انحراف معیار (۲.۰۵) بوده است. همچنین میانگین و انحراف معیار میزان عدالت فضایی بلوک‌ها در سطح محله در جدول ۴ نشان داده شده‌که بیانگر بی‌عدالتی در بین محلات شهر است. تنها محلات ۳، ۵، تا حدودی وضعیت مناسبی در میزان عادلانه بودن خدمات دارند. بیشترین سهم بی عدالتی فضایی مربوط به محله‌های ۱۱، ۴، ۳، ۶، ۱۱، (میانگین، بالا تر از ۱، ۵) در مقابل محله‌های ۲، ۷، ۸، ۹، ۱۲، میانگین‌کمتر از ۰.۵۰ بوده است.

برای‌کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات دبستانه پسرانه ۶۷ درصد و ۲۳درصد جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و ۱۰ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۱۱۴ درصد بوده‌که تقریبا برابر با جمعیت‌کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۳۲ و حداقل این مقدار ۰.۴ و حداکثر آن ۳۳.۵۴ و همچنین مقدار دستیابی ۴۵ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۵.۳۴ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

نتایج در ارتباط با سطح نیازمندی ساکنین شهر به خدمات دبستان پسرانه نشان می‌دهدکه درصد ساکنین

جدول ۳. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موارن عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
کودکستان	**۰,۰۱۲**	۰,۶۵۴

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۶ پاییز ۱۳۹۳
No.36 Autumn 2014

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

نیازمندی بالا درکل شهر تقریباً ۱۳ درصد بوده و حدود ۷۳ درصد ساکنین نیاز متوسطی به خدمات داشته‌اند. میانگین مقادیر نهایی معیار نیازمندی در بلوک‌های شهری، ۱۳.۲۳و انحراف معیار این مقادیر ۳.۴۵ است،که نشان از پراکندگی نسبتا زیاد این مقادیر در بین بلوک‌های شهری و اختلاف معنادار بلوک‌های شهر در معیار نیازمندی ساکنین به خدمات شهری است. جدول موجود در تحقیق نشان می‌دهد که سطح نیازمندی محله‌های شهر را به خدمات دبستان پسرانه محاسبه شده است. درصد بالاترین نیازمندی‌ها را محله‌های ۱۰، ۲، ۴، ۸ دارا هستند وکمترین نیازمندی به این خدمات در سطح محله‌های ۴، ۲ محله‌هایی هستند که این نیاز محسوس احساس می‌شود.

میزان عدالت فضایی در توزیع خدمات پسرانه در میان بلوک‌های شهری با میانگین برابر با (۱.۰۹) و انحراف معیار (۱.۴۳) بوده است، که نشان دهنده از وضعیت تقریبا نامناسب توزیع دارد. همچنین میانگین و انحراف معیار میزان عدالت فضایی در بلوک‌های در سطح محله در جدول ۷ نشان داده شده است که بیانگر میزان بی عدالتی در بین محلات شهر است

جدول ۴. سنجش عدالت فضایی توزیع کودکستان در محله‌های شهر بر حسب توزیع جمعیت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محلات شهر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
میانگین	۱,۲۳	۱,۴۵	۱,۳۴	۱,۸۹	۰,۶۴	۰,۷۸	۱,۴۵	۱,۸۹	۱,۲۳	۰,۹۹	۱,۸۳	۱,۶۷
انحراف معیار	۰,۹۴	۱,۲۳	۱,۱۱	۱,۳۳	۰,۲۸	۰,۱۱	۰,۹۴	۰,۹۹	۰,۷۸	۰,۵۸	۰,۸۷	۰,۴۹

جدول ۵. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخوداری محلات از دبستان پسرانه؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

سطح برخورداری محلات شهر	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمیعت غیر برخوردار	۶	۷	۱۲	۱۱	۱۵	۵	۶	۳	۷	۸	۶	۸
درصد جمیعت نسبتا برخوردار	۱۳	۱۶	۱۱	۲۰	۱۱	۱۷	۱۷	۲۱	۱۵	۱۹	۲۳	۱۳
درصد جمیعت برخوردار	۸۱	۷۷	۷۷	۶۹	۷۴	۷۸	۷۷	۷۶	۷۸	۷۳	۷۱	۷۹
درصد تراکم برخورداری	۱۳۴	۱۷۸	۱۴۵	۱۷۸	۱۶۷	۱۳۸	۱۵۶	۱۵۶	۱۷۸	۱۶۷	۱۷۸	۱۸۷

جدول ۶. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمیعت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
دبستان پسرانه	۰,۱۰۹	۰,۶۳۳

جدول ۷. سنجش عدالت فضایی توزیع دبستان پسرانه در محله‌های شهر بر حسب توزیع جمیعت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محلات شهر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
میانگین	۱,۲۳	۱,۴۵	۱,۳۴	۱,۸۹	۰,۶۴	۰,۷۸	۱,۴۵	۱,۸۹	۱,۲۳	۰,۹۹	۱,۸۳	۱,۶۷
انحراف معیار	۰,۹۴	۱,۲۳	۱,۱۱	۱,۳۳	۰,۲۸	۰,۱۱	۰,۹۴	۰,۹۹	۰,۷۸	۰,۵۸	۰,۸۷	۰,۴۹

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

جدول ۸. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخوداری محلات شهر از پارک محله ای؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

سطح برخورداری محلات شهر	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمیعت غیر برخوردار	٦	۸	٤	۲	۲	٤	۱٤	۸	۰	۱٥	۱۳	۹
درصد جمیعت نسبتا برخوردار	۱۲	۱۲	۲۱	۱۸	٤	۲	٤	۹	۰	۰	۰	٤
درصد جمیعت برخوردار	۸۲	۸۰	۷٥	۸۰	۹٤	۹۳	۸۲	۸۳	۱۰۰	۸٥	۸۷	۸۷
درصد تراکم برخورداری	۳٤٥	٥٦۴	۴۳۲	۳۲۳	۳۴۲	۳۲۲	۲۳۴	۴۳٥	٥٦۴	۳٤٥	۲۳۴	۳۴۲

خدمات فضایی سبز (پارک محله ای)

برای‌کل شهر بومهن درصد جمیعت برخوردار از خدمات پارک محله ای ۷۲ درصد و ۱۴درصد جمیعت هم نسبتا برخوردار بوده و تنها ۱۴ درصد جمیعت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۱۲۳درصد بوده که تقریبا برابر با جمیعت کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۶۷و حداقل این مقدار ۰.۰ و حداکثر آن ۳۵.۲ و همچنین مقدار دستیابی ۴۸ درصد از جمیعت شهر،کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۶.۳۶ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات پارک محله ای در جدول ۹ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات خدمات پارک محله ای نزدیک به عدد صفر است‌که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۳۹۸ است‌که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمیعت شهر است.

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات پارک محله ای در میان بلوک شهری میانگینی بابر با (۱.۱۵) و انحراف معیار (۱.۲۹) را نشان می‌دهد.که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمیعت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمیعت می‌باشد. برای‌کل شهر بومهن درصد جمیعت برخوردار از خدمات پارک شهری ۹۴ درصد و ۶ درصد

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۶ پاییز ۱۳۹۳
No.36 Autumn 2014

جدول ۹. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمیعت؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
پارک محله ای	۰,۱۲۱	۰,۳۹۸

جدول ۱۰. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخوداری محلات شهر از پارک شهری؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

سطح برخورداری محلات شهر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمیعت غیر برخوردار	۰	۰	۴	۰	۰	۳	۰	۳	۰	۲	۰	۰
درصد جمیعت نسبتا برخوردار	۰	۷	۰	۶	۵	۰	۱	۰	۲	۰	۰	۵
درصد جمیعت برخوردار	۱۰۰	۹۳	۹۶	۹۴	۹۵	۹۷	۹۹	۹۷	۹۸	۹۸	۱۰۰	۹۵
درصد تراکم برخورداری	۲۳۴	۲۴۴	۲۲۲	۳۲۱	۲۴۳	۳۲۱	۲۱۴	۲۵۴	۲۳۴	۲۱۱	۱۹۸	۲۸۷

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

جدول ۱۱. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
پارک شهری	۰,۱۶۵	۰,۳۵۶

جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و تنها ۰ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۱۹۸درصد بوده که تقریبا دو برابر با جمعیت کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۲۸ و حداقل این مقدار ۴.۱ و حداکثر آن ۱۹.۳ و همچنین مقدار دستیابی ۵۲ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۴.۳۶ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات پارک شهری در جدول ۱۱ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات خدمات پارک شهری نزدیک به عدد صفر است که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۳۵۶است که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر است.

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات پارک شهری در میان بلوک شهری میانگینی بابر با (۱.۰۹) و انحراف معیار (۱.۱۲) را نشان می‌دهد. که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمعیت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمعیت می‌باشد.

خدمات ورزشی (ورزش محله)

برای کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات ورزش محله ۴۴ درصد و ۱۴ درصد جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و ۴۲ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۳۲ درصد بوده که کمتر از نصف جمعیت کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۲۸و حداقل این مقدار ۰.۰ و حداکثر آن ۷۰.۳ و همچنین مقدار دستیابی ۵۸ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۱۳.۳۶بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات ورزش محله در جدول ۱۲ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات خدمات ورزش محله نزدیک به عدد صفر است که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۵۳۴ است که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر است.

جدول ۱۲. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخوداری محلات شهر از پارک شهری؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محلات شهر	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمعیت غیر برخوردار	۳۳	۶۵	۹۹	۱۰۰	۷۶	۷۸	۸۹	۷۹	۱۲	۷۸	۸۹	۷۸
درصد جمعیت نسبتا برخوردار	۲۳	۷	۱	۰	۵	۱۷	۱۱	۰	۶۷	۲۳	۷	۱۴
درصد جمعیت برخوردار	۴۴	۲۸	۰	۰	۱۹	۵	۰	۲۱	۲۱	۰	۴	۸
درصد تراکم برخورداری	۳۸	۴۵	۰	۰	۲۵	۴۵	۴۴	۲۳	۳۶	۴۵	۳۴	۱۹

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

جدول ۱۲. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
ورزش محله	۰.۶۵	۰.۵۳۴

جدول ۱۳. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخورداری محلات شهر از بیمارستان؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محلات شهر	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمعیت غیر برخوردار	۰	۲۰	۴	۰	۰	۳	۰	۰	۲	۰	۰	۰
درصد جمعیت نسبتا برخوردار	۰	۰	۰	۱۱	۰	۴	۰	۰	۰	۴	۰	۰
درصد جمعیت برخوردار	۱۰۰	۸۰	۹۴	۸۹	۱۰۰	۹۳	۱۰۰	۱۰۰	۹۸	۹۶	۱۰۰	۱۰۰
درصد تراکم برخورداری	۲۵۶	۱۵۶	۱۷۶	۱۵۶	۲۱۱	۱۷۶	۱۵۶	۲۱۳	۱۲۷	۱۹۸	۲۳۴	۱۴۵

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات ورزش محله در میان بلوک شهری میانگینی برابر با (۱.۲۱) و انحراف معیار (۴.۱۲) را نشان می‌دهد.که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمعیت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمعیت می‌باشد.

خدمات بهداشتی درمانی (بیمارستان)

برای کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات بیمارستان ۹۷ درصد و ۲ درصد جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و تنها ۱ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۱۲۳ درصد بوده‌که تقریباً برابر با جمعیت‌کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۲۸ و حداقل این مقدار ۴.۳ و حداکثر آن ۳۷.۵ و همچنین مقدار دستیابی ۵۵ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۳.۳۴ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات بیمارستان در جدول ۱۴ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات خدمات بیمارستان نزدیک به عدد صفر است‌که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۴۲۱ است‌که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر است.

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات بیمارستان در میان بلوک شهری میانگینی برابر با (۱.۰۹) و انحراف معیار (۱.۳۴) را نشان می‌دهد.که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمعیت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمعیت می‌باشد.

جدول ۱۴. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛
ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
بیمارستان	۰,۳۲۱	۰,۴۲۱

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

خدمات بهداشتی درمانی (درمانگاه)

برای کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات درمانگاه ۹۵ درصد و ۳درصد جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و تنها ۲ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۲۹۹درصد بوده‌که تقریبا سه برابر با جمعیت‌کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۲۸و حداقل این مقدار ۶.۳ و حداکثر آن ۳۹.۵ و همچنین مقدار دستیابی ۷۱ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۴.۰۴ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد.

شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات درمانگاه در جدول ۱۵ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات درمانگاه نزدیک به عدد صفر است که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۵۴۳ است‌که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر است.

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات درمانگاه در میان بلوک شهری میانگینی برابر با (۱.۰۹) و انحراف معیار (۱.۳۴) را نشان می‌دهد. که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمعیت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمعیت می‌باشد.

خدمات فرهنگی و مذهبی

برای کل شهر بومهن درصد جمعیت برخوردار از خدمات فرهنگی و مذهبی ۷۳ درصد و ۱۴ درصد جمعیت هم نسبتا برخوردار بوده و ۱۳ درصد جمعیت شهری از دسترسی به خدمات محروم هستند. درصد تراکم برخورداری ۶۱ درصد بوده‌که تقریبا نصف جمعیت‌کنونی شهر است. میانگین مقادیر نهایی معیار دستیابی بلوک ۱۳.۲۸و حداقل این مقدار ۰.۰ و حداکثر آن ۳۴.۲ و همچنین مقدار دستیابی ۵۶ درصد از جمعیت شهر، کمتر از میانگین می‌باشد. انحراف معیار این مقادیر ۶.۲۱ بوده است و نشان از پراکندگی زیاد این مقادیر و اختلاف بالا در بین بلوک‌های شهری در معیار دستیابی به خدمات شهری می‌باشد. شاخص جینی و موران در ارتباط با خدمات فرهنگی و مذهبی در جدول ۱۶ نشان داده شده است. شاخص موران برای عدالت فضایی خدمات فرهنگی و مذهبی نزدیک به عدد صفر است‌که الگوی توزیع تقریبا تصادفی را نشان می‌دهد ضریب جینی نیز برای توزیع این خدمات مقدار بالای ۰.۴۸۸ است‌که نشان دهنده توزیع نابرابر خدمات نسبت به‌کل جمعیت شهر است.

جدول ۱۴. میانگین درصد برخورداری ساکنین محله و درصد تراکم برخوداری محلات شهر از درمانگاه؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

محلات شهر	۱	۲	۳	٤	٥	٦	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
درصد جمعیت غیر برخوردار	۰	۰	۳	۱	۰	۲	۰	۰	۰	۲	۰	۰
درصد جمعیت نسبتا برخوردار	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۲	۰	۱	۰	۰
درصد جمعیت برخوردار	۱۰۰	۱۰۰	۹۷	۹۹	۹۸	۹۸	۱۰۰	۹۸	۱۰۰	۹۷	۱۰۰	۱۰۰
درصد تراکم برخورداری	۹۸۴	۷۸۵	۶۷۶	۶۷۸	۴۸۹	۵۳۲	۵۷۸	۸۹۷	۱۲۳۴	۵۶۷	۶۷۸	۹۸۰

جدول ۱۵. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
درمانگاه	**۰,۷۱**	۰,۵۴۳

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

جدول ۱۶. ضریب موران برای شاخص عدالت فضایی و ضریب جینی برای میزان دستیابی بر حسب توزیع جمعیت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موارن عدالت فضایی	ضریب جینی میزان دستیابی
فرهنگی و مذهبی	۰,۵۸	۰,۴۸۸

میزان عدالت فضایی یکپارچه در توزیع خدمات فرهنگی و مذهبی در میان بلوک شهری میانگینی برابر با (۱.۳۲) و انحراف معیار (۱.۷۸) را نشان می‌دهد.که نشان از وضعیت نامناسب توزیع دارد. اعداد بزرگتر از یک نشان از بیشتر بودن نسبت دستیابی جمعیت است و اعدادکمتر از یک نشان از کمتر بودن نسبت دستیابی بلوک‌ها به نسبت جمعیت می‌باشد.

میزان کارایی خدمات شهری با تاکید بر عدالت فضایی در شهر بومهن

خدمات شهری در بخش‌ها مختلف مورد سنجش قرار گرفته‌اند به طوری که درصد میزان برخورداری در سه سطوح مورد بررسی دقیق قرارگرفت و در تمامی‌سطوح آموزشی (دبستان پسرانه، دبستان دخترانه، راهنمایی پسرانه، راهنمایی دخترانه، دبیرستان پسرانه، دبیرستان دخترانه ـ بهداشتی (درمانگاه بیمارستان) ورزشی، پارک شهری، پارک محله، فرهنگی و مذهبی مورد بررسی دقیق با استفاده از بلوک‌های آماری و محله بندی عرفی مورد سنجش و اندازه‌گیری قرارگرفت و در نهایت امر در یک امر تلفیقی و یکپارچه میزان کارایی هر کدام از کاربری‌های در مورد عدالت فضایی مورد سنجش قرار گرفت‌که جدول ۱۷ این امر را بهتر نشان می‌دهد.

در راستای آزمون فرضیات نیز بدین طریق عمل شد:

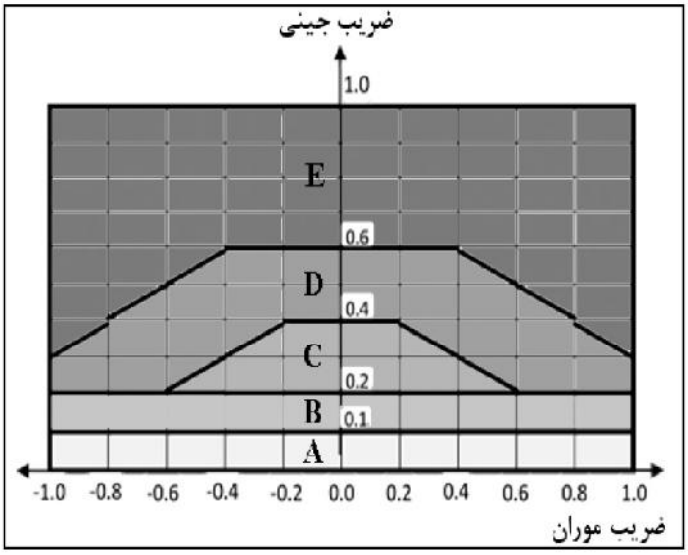
۱ـ فرضیه اول: به نظر می‌رسدکه توزیع خدمات شهری بر حسب توزیع جمعیت در محله‌های شهر بومهن به صورت عادلانه صورت نپذیرفته است.

برای محاسبه عدالت فضایی و تشخیص نابرابری‌ها از ضریب جینی و برای تشخیص وجود الگو در توزیع بی عدالتی‌ها از ضریب موران استفاده شده است. با ترکیب کردن این دو ضریب می‌توان به قضاوت در مورد عدالت فضایی توزیع خدمات پرداخت بر همین اساس برای این

جدول ۱۷. میزان کارایی خدمات شهری با تاکید بر عدالت فضایی در شهر بومهن؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

کارایی خدمات	کودکستان	دبستان پسرانه	دبستان دخترانه	راهنمایی پسرانه	راهنمایی دخترانه	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	پارک محله	پارک شهری	فرهنگی مذهبی	ورزشی محله	درمانگاه	بیمارستان
کارایی فاصله از خیابان	۶۵	۷۴	۸۲	۷۷	۸۱	–	–	–	–	–	۲۳	۶۷	۲۳
کارایی سازگاری	۳۴	۲۳	۱۵	۱۴	۱۳	۲۰	۲۵	۳۱	–	–	۲۹	۱۳	۱۷
کارایی ناسازگاری	۶۷	۶۷	۷۶	۶۳	۵۲	۵۶	۷۷	–	–	۲۷	۳۴	۱۲	۱۵
کارایی کشش پذیری	۲۴	۶۲	۶۶	۷۸	۹۸	۷۳	۱۰۰	۳۴	۶۷	۴۹	۷۸	۵۶	۴۷
کارایی مساحت	–	–	–	–	–	–	–	–	۱۰۰	–	۸۹	–	–
میزان نهایی کارایی	۴۷,۵	۵۶,۵	۵۹,۷۵	۵۸	۶۱	۳۷,۲۵	۵۰,۵	۱۶,۲۵	۴۱.۷۵	۱۹	۶۳,۲۵	۳۷	۲۵,۵

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

تصویر ۱. ترکیب ضریب جینی، ضریب موران و رده بندی عدالت فضایی در توزیع خدمات؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

تحلیل از روش ضریب جینی استفاده شده است با ترکیب نمودن این دو ضریب می توان به قضاوت در مورد عدالت فضایی توزیع خدمات پرداخت. مقادیر ضریب جینی بین ۰تا۱ می‌باشد، ضریب موران ۱ تا ۱- است؛ از این رو هر چه ضریب جینی و موران به یک نزدیکتر باشند نابرابری‌ها بیشتر و دارای الگو توزیع مشخصی خواهند بود که بی عدالتی بسیار بالا تلقی می‌شود و هر چه ضریب جینی و ضریب موران به صفر نزدیک باشند، نابرابریها کمتر و الگو توزیع تصادفی خواهد بود که بی عدالتی بسیار کم می‌باشد. در تصویر شماره ۱ بی عدالتی‌ها به پنج رده تقسیم شده‌اند که عبارتنداز: بی عدالتی فضایی بسیار کم(A)، بی عدالتی فضایی کم(B)، بی عدالتی فضایی متوسط(C) بی عدالتی فضایی زیاد(D)، بی عدالتی فضایی یسیار زیاد(E)

میزان بی عدالتی توزیع خدمات شهری بر حسب توزیع جمیعت در تمامی خدمات در دو رده متوسط و زیاد قرار دارند. میزان بی عدالتی در توزیع یکپارچه خدمات در سطح شهر نیز در حد متوسط ارزیابی شده است. میزان

جدول ۱۸. رده بندی عدالت فضایی توزیع خدمات عمومی‌شهری بر حسب توزیع جمیعت؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

خدمات	ضریب موران	ضریب جینی	نمره بی عدالتی
کودکستان	۰,۰۱۲	۰,۶۴۵	E
دبستان پسرانه	۰,۱۰۹	۰,۶۳۳	E
دبستان دخترانه	۰,۱۱۱	۰,۴۲۳	D
راهنمایی پسرانه	۰,۱۴۵	۰,۳۲۱	C
راهنمایی دخترانه	۰,۱۹۳	۰,۳۴۰	C
دبیرستان پسرانه	۰,۱۷۸	۰,۴۴۴	D
دبیرستان دخترانه	۰,۱۳۴	۰,۳۲۹	C
پارک محله	۰,۱۲۱	۰,۳۹۸	C
پارک شهری	۰,۱۶۵	۰,۳۵۶	C
ورزش محله	۰,۶۵	۰,۵۳۴	D
بیمارستان	۰,۳۲۱	۰,۴۲۱	D
درمانگاه	۰,۷۱	۰,۵۴۳	D
فرهنگی مذهبی	۰,۵۸	۰,۴۸۸	D
مجموع	۰,۷۸	۰,۳۸۷	C

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

عدالت فضایی به صورت کمی برای هر محله محاسبه شد میزان بی عدالتی هر چه به یک نزدیکتر باشد توزیع عادلانه‌تر بوده و با فاصله از یک بی عدالتی فضایی نیز افزایش می‌یابد. اعداد بزرگتر از یک نشان ازکمتر بودن نسبت دستیابی بلوک نسبت به جمیعت است. فرضیه شماره یک تایید می‌شود.

۲ـ فرضیه شماره دوم: به نظر می‌رسد در محلات مختلف معیار کارایی استانداردهای توزیع، شبکه دسترسی در توزیع خدمات شهری در منطقه مورد مطالعه رعایت نشده است.

در معیار کارایی در این پایان نامه ۵ شاخص (سازگاری، ناسازگاری، مجاورت با شبکه دسترسی، کشش پذیری جمیعتی و مساحت خدمات) در نظرگرفته شد. بررسی این پنج معیار در فصل قبل به تفصیل مورد بررسی قرار گرفت شاخص کارایی برای چند درصد از تعداد خدمات عمومی‌رعایت شده است. میزان کارایی بالای ۷۵ درصد، خوب، ۵۰تا ۷۵، متوسط، ۲۵ تا ۷۵،کم و زیر ۲۵ درصد بد ارزیابی شده است مثلا دبستان دخترانه ۵۹.۷۵ ارزیابی شده است‌که‌کارایی این بخش متوسط ارزیابی می‌شود. نتایج حاصل از جدول شماره ۱۹ نشان می‌دهد خدمات عمومی‌دبستان پسرانه، دبستان دخترانه، راهنمایی دخترانه، راهنمایی پسرانه، دبیرستان دخترانه، ورزشی محله در حد متوسط ارزیابی شده است و خدمات کودکستان، دبیرستان پسرانه، پارک شهری، درمانگاه و بیمارستان با کارایی خیلی کم ارزیابی شده و خدمات عمومی‌فرهنگی و مذهبی بسیار بد ارائه شده است. فرضیه شماره دو هم تایید می‌شود. بر اساس این دو فرضیه‌که هر دو آنها تایید شده است محقق به این نتیجه رسیده است‌که عدالت فضایی در پراکنش خدمات در شهر بومهن معنای خاصی را تداعی نمی‌کند و بر این اساس در شهر بومهن عدالت فضایی وضعیت بسیار حادی را دارد.

نتیجه گیری و جمعبندی

از جمله عواملی‌که باید در جهت عدالت فضایی در برنامه ریزی شهری رعایت گردد، توزیع مناسب خدمات عمومی‌شهر ی و استفاده صحیح از فضاست. در این تحقیق مفاهیم مرتبط با عدالت فضایی در برنامه ریزی و توزیع خدمات عمومی‌شهری، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت عواملی چون دسترسی، نیازمندی ساکنین به خدمات، منفعت عمومی، معیارهای این بخش نیز از مبانی نظری مطروحه‌گرفته شده است و استفاده از مدل AHP و مدل تحلیل خود همبستگی فضایی و ضرایب جینب و موران اشاره‌کرد. در این پایان نامه‌که در شهر بومهن مورد بررسی قرار گرفت ۱۳ نوع خدمات عمومی‌این شهر از جمله خدمات آموزشی، فرهنگی مذهبی، ورزشی، درمانی و بهداشتی برای این‌کار در نظر گرفته شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت نتیجه مطالعات اخذ شده بدین صورت می‌باشد عدالت فضایی در توزیع یکپارچه خدمات عمومی‌بر اساس قابلیت دسترسی در شهر بومهن در وضعیت نسبتا متوسطی قرار دارد ولی تا رسیدن به عدالت فضایی‌کامل، فاصله زیادی دارد. در بررسی خدمات به صورت جداگانه نیز خدمات عمومی‌دبستان پسرانه، دبستان دخترانه، راهنمایی

جدول ۱۹. ارزیابی کارایی خدمات عمومی‌شهر؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق

کارایی خدمات	کودکستان	دبستان پسرانه	دبستان دخترانه	راهنمایی پسرانه	راهنمایی دخترانه	دبیرستان پسرانه	دبیرستان دخترانه	پارک محله	پارک شهری	فرهنگی مذهبی	ورزشی محله	درمانگاه	بیمارستان
میزان نهایی کارایی	۴۷,۵	۵۶,۵	۵۹,۷۵	۵۸	۶۱	۳۷,۲۵	۵۰,۵	۱۶,۲۵	۴۱,۷۵	۱۹	۶۳,۲۵	۳۷	۲۵,۵

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

دخترانه، راهنمایی پسرانه، دبیرستان دخترانه، ورزشی محله در حد متوسط ارزیابی شده است و خدمات کودکستان، دبیرستان پسرانه، پارک شهری، درمانگاه و بیمارستان با کارایی خیلی کم ارزیابی شده و خدمات عمومی‌فرهنگی و مذهبی بسیار بد ارائه شده است. بر اساس درصدهای ارائه شده در مورد خدمات عمومی‌و در نهایت خدمات یکپارچه در شهر بومهن نتایج اخذ شده از حاصل این تحقیق نشان می‌دهد که در هیچ کدام از خدمات عمومی‌و توزیع یکپارچه خدمات همبستگی قوی و در حد خوب را نداشته بلکه در حد متوسط و خیلی کم و در مورد بحث خدمات مذهبی بد بوده است. میزان بی عدالتی توزیع خدمات شهری بر حسب توزیع جمیعت در تمامی خدمات در دو رده متوسط و خیلی کم قرار دارند میزان بی عدالتی در توزیع یکپارچه خدمات در سطح شهر بومهن نیز در حد نسبتا متوسط ارزیابی شده است همچنین نتایج نشان می‌دهد که عادلانه بودن توزیع یکپارچه خدمات بر حسب توزیع جمیعت تنها برای ۲۱ درصد از جمیعت شهر رعایت شده است و درجه بی عدالتی فضایی در توزیع یکپارچه خدمات شهری بر حسب نیازمندی جمیعت، رده ی (75-25) یا رده متوسط است که نسبت به همه ی خدمات کمتر است. همچنین بی عدالتی در توزیع دبستان پسرانه، دبستان دخترانه، راهنمایی دخترانه، راهنمایی پسرانه، دبیرستان دخترانه، ورزشی محله در حد متوسط و در بحث فرهنگی و مذهبی بسیار بد ارزیابی شده است.

راهکارها و پیشنهادات

۱- برای رسیدن به یک الگو توزیع عادلانه و پایدار خدمات عمومی‌شهری، نقش شهروندان و مشارکت آنها در برنامه ریزی و مدیریت شهری غیرقابل انکار است. پس لازم است زمینه حضور و مشارکت آگاهانه شهروندان در برنامه ریزی و مدیریت شهری در سطح شهر و محلات شهری، نهادینه شود.

۲- توزیع خدمات شهری باید بر اساس تغییرات جمیعتی اعمال شود و شعاع خدمات رسانی وکارایی تسهیلات به عنوان هاملی تاثیرگذار در سنجش عدالت مد نظر باشد.

۳- برای سنجش وضیعت عدالت در سطح شهر، توزیع خدمات به سبب پیوند فضایی عملکردی، می‌بایست در ارتباط با هم در نظرگرفته شودکه نیاز به هماهنگی بین مدیریت‌های متنوع در توزیع این خدمات می‌باشد و مدیریت یکپارچه شهری می‌تواند راه حل مناسبی در این زمینه باشد.

۴- پیشنهاد می‌شودکه بین سطح محرومیت ساکنین و دستیابی به خدمات روندی معکوس اتفاق بیافتد. به عبارت دیگر مناطق محروم اجتماعی اقتصادی، حداقل از بعد فضایی در محرومیت قرار نگیرند و این نیازمند سیاستگزاری در سطح سازمان‌های مرتبط برای توجه به عدالت فضایی در توزیع خدمات عمومی‌شهری است.

۵- در شهرهایی نظیر بومهن‌که جداگزینی بین محلات وجود دارد، تمرکز خدمات در یک یا چند محله باعث تشدید بی عدالتی می‌شود، لذا مدیریت شهری می‌بایست سعی درکاهش بی عدالتی فضایی در توزیع خدمات در محله‌های شهر داشته باشد.

۶- تجمع خدمات عمومی‌در هسته شهر باعث به وجود آمدن جاذبه عملکردی، تک‌هسته‌ای شدن شهر و شکل گرفتن تضاد طبقاتی در شهر است، که این عوامل تشدیدکننده بی‌عدالتی فضایی هستند، پس در مراحل اولیه رشد و توسعه شهر، می‌بایست تمرکززدایی در توزیع خدمات در سطح شهر، مدنظر باشد.

۷- مکانیابی توزیع و تخصیص بودجه برای خدمات شهری، می‌بایست بر اساس سطح نیازمندی حال و آینده ساکنین شهر باشد، به طوری که سطح برخورداری ساکنین با سطح نیازمندی آنها تطابق داشته باشد.

منابع و ماخذ

۱. حکمت نیاء حسن و میرنجف موسوی(۱۳۸۵) کاربرد مدل در جغرافیا با تاکید بر برنامه ریزی شهری و ناحیه ای، یزد، انتشارات علم نوین

۲. جاجرمی، کاظم وکلته ابراهیم(۱۳۸۴)، شهر و عدالت اجتماعی(مطالعه موردی گنید کابوس) فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال دوم، شماره۶.

۳. زیاری، کرامت الله و اسحاق جلالیان(۱۳۸۷) مقایسه شهرستان‌های استان فارس بر اساس شاخص‌های توسعه ۷۵-۱۳۵۵، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۱.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]

۴. سید، قطب، (۱۳۸۵) عدالت اجتماعی در اسلام، سید هادی خسرو شاهی و محمد علی گرامی، شرکت سهامی انتشار دارالفکر تهران، چاپ پانزدهم.
۵. فرهودی، رحمت الله، (۱۳۸۳) درسنامه تکنیکهای برنامه ریزی منطقه ای، دانشگاه جغرافیای دانشگاه تهران
۶.کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۹) مجموعه مقالات گامی به سوی عدالت، جلد دوم، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی
۷. مرصوصی نفیسه(۱۳۸۰)، تحلیل عدالت اجتماعی در شهر تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه تربیت مدرس.
۸. هاروی، دیوید(۱۳۷۶) عدالت اجتماعی و شهر، ترجمه فرخ حسامیان، محمد رضا حائری، بهروز منادی زاده، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری وابسته به شهرداری تهران.
۹. مطهری، مرتضی(۱۳۶۵) اسلام و مقتضیات زمان، انتشارات صدرا، جلد اول، چاپ دوم.
۱۰. وارثی، حمیدرضا، زنگی آبادی، علی یغوری، حسین(۱۳۸۷) بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی از منظر عدالت اجتماعی(موردی: زاهدان) مجله جغرافیا و توسعه، سال ششم، شماره ۱۱.
۱۱. پورمحمدی، محمد رضا(۱۳۸۷) برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، چاپ چهارم، تهران، انتشارات سمت
۱۲. پور محمدی، محمد رضا و همکاران(۱۳۸۹) مکانیابی خدمات شهری با ترکیبGIS و مدل AHP، مجله فضای جغرافیایی، شماره ۳۱، صص۹۱-۱۱۸.
۱۳. حاتمی نژاد، حسین(۱۳۸۷)، تحلیل نابرابری های اجتماعی در برخورداری از کاربری های خدمات شهری، مجله پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۶۵، صص۸۵-۷۱
۱۴. حافظ نیا، محمد رضا(۱۳۸۷)، مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران، انتشارات سمت.
۱۵. خاکپور، براتعلی، (۱۳۸۸) بررسی و تحلیل نابرابری در سطوح توسعه یافتگی مناطق شهر مشهد، مجله دانش و توسعه شماره، ۲۷، صص ۱۸۲-۲۰۲
۱۶. رضویان، محد تقی(۱۳۸۱) برنامه ریزی کاربری اراضی شهری، تهران، انتشارات منشی.
۱۷. رهنما، محمد رحیم، (۱۳۸۷)، اصول، مبانی و مدل های سنجش فرم کالبدی شهر، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۱۸. سعیدنیاء، احمد(۱۳۸۳)، کتاب سبز راهنمای شهرداری ها شهرسازی، جلد اول، چاپ چهارم، تهران، انتشارات سازمان شهرداری ها و دهیارهاکشور.
۱۹. طبیبیان، منوچهر(۱۳۸۶)، مقایسه تطبیقی دیدگاه شهری جان راولز و دیوید هاروی در فلسفه عدالت، مجله شهرنگار، شماره ۴۸، صص۲۲-۷.
۲۰. مرصوصی، نفیسه(۱۳۸۲)، تحلیل فضایی عدالت اجتماعی در شهر تهران دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
۲۱. مرصوصی، نفیسه(۱۳۸۳)، توسعه یافتگی و عدالت اجتماعی شهر تهران، فصلنامه پژوهش های اقتصادی، شماره ۱۴-صص۱۹-۱۳
۲۲. حاتمی نژاد، حسین، فرهودی، رحمت ا... فرهودی و محمد پور جابری(۱۳۸۷) تحلیل نابرابری اجتماعی در برخورداری از کاربری های خدمات شهری مطالعه موردی، شهر اسفراین؛ پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۶۵، صص۸۵، ۷۱، پاییز ۱۳۸۷.
۲۳. عظیمی، ناصر(۱۳۸۲) روش شناسی شبکه سکونت گاها، انتشارات گستر، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری، تهران.
۲۴. وارثی، حمید رضا، (۱۳۸۶) بررسی اثرات توزیع خدمات شهری در عدم تعادل فضایی جمیعت، مطالعه موردی، مناطق شهری اصفهان، مجله جغرافیا و توسعه، بهار و تابستان ۱۳۸۶.
۲۵. شیعه، اسماعیل(۱۳۸۰) مقدمه ای بر مبانی برنامه ریزی شهری، چاپ دهم. تهران انتشارات دانشگاه علم وصنعت.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-24]